

Kudrnáč, Jiří

Karáskův čínský mýtus krásy

In: *Cesta k duši díla : Miroslav Mikulášek*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, pp. 105-107

ISBN 802102531X

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132547>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KARÁSKŮV ČÍNSKÝ MÝTUS KRÁSY

JIŘÍ KUDRNÁČ (BRNO)

Jiří Karásek ze Lvovic (1871-1951), jeden z nejvýznamnějších autorů českého *fin de siècle*, je dramatik, jehož hry nepatří k stálícím českého divadelního repertoáru, ba nebyl vůbec hrán v Národním divadle, byť tam své hry zadal a byť po tom, i při zdánlivě stoickém rezignování, toužil. Leckteré méně hodnotné texty jiných autorů se dobových divadelních úspěchů domohly. Důvodů pro to je několik.

Jedním z charakteristických Karáskových dramát je dvouaktový *Sen o říši krásy*, estétská hra, v jejímž úvodu se čte:

Musíte 'mu [tj. herci] stále něco odpouštět, nejčastěji to, čeho ani nelze odpustit: ošklivost a stáří.

Inu, zkuste inscenovat *sen*, ukázat na jevišti věrohodně říši krásy, když nejlepšími jeho herci by prý byly loutky, a scéna by měla sugerovat zázračno obrazy, zvuky i vůněmi.

Je to jeden z reprezentativních textů české literatury přelomu století, který byl též publikován jako secesní artefakt. Doba prvního časopiseckého a prvního knižního vydání *Snu o říši krásy* je dobou vrcholného estetismu družiny *Moderní revue*. Po časopiseckém publikování v *Moderní revui* roku 1907 vyšel téhož roku také knižně u Kamilly Neumannové (rozené Krémové, první manželky S. K. Neumanna a spolupracovnice Arnošta Procházky) s grafickou výzdobou Zdenky Braunerové, podruhé knižně u bibliofilského nakladatele Josefa Hladkého v Hranicích na Moravě s ilustracemi Jana Konůpka. Mezi oběma vydáními došlo jen k malým změnám v textu, byť mezi nimi uběhlo čtvrt století. Spisovatel byl nadále věrný novoromantickému diskursu. Karásek zachoval a jen mírně aktualizoval estétský styl, který je pravděpodobně právě v této jeho knížce nejvýraznější. Estétský styl Karásek sdílel se svým přítelem Arnoštem Procházkou a oba jím ovlivnili také řadu autorů z okruhu působnosti *Moderní revue*, a to jak tvorbu původní, tak překladovou. Třetí knižní vydání vyšlo až roku 1999 spolu s texty jiných autorů ve svazku *Pohádkové drama* v mé edici a s mým komentářem.

I ve dvacátých a třicátých letech Karásek stále budoval novoromantický diskurs. Reeditoval své knihy z estétského období *Moderní revue*, psal novo-

romantické prózy a nadále programově navazoval na autory, kteří jeho novoromantismu předcházeli: spolu s plejádou spisovatelů zahraničních to byli z českých autorů zejména Josef Jiří Kolár, J. Arbes a Julius Zeyer.

Novoromantikem Karásek zůstal i ve své nové poezii až po poslední publikované knihy. *Písně tulákovy o životě a smrti* (1930), básnické renouveau, které přivítal Arne Novák, přinesly zcivilnění a zesoučasnění, jež už zůstalo součástí Karáskova stylu, avšak novoromantický estetismus tím nebyl opuštěn, jen poněkud přemístil důrazy a pozměnil metaforiku. V poslední vydané sbírce básní a jedné ze svých vrcholných knih *Poslední vinobraní* (1946) Karásek znovu zúročil jak původní novoromantický estetismus, tak následnou stylizaci civilní a spolu s nimi jako výrazné novum a výsledek vývoje uplatnil další oproštění stylu: vznikla aforistická, básnicky vyzárlá existenciální sdělení, blížící se obdobným básním ze sbírek moudrého stáří Holanova nebo Závadova.

Sen o říši krásy měl premiéru až roku 1911 na scéně Intimního divadla na Smíchově, v jednom večeru s hrou Julia Zeyera. Premiéru uvedl soubor Lyrického divadla, který vznikl z divadelního odboru Vinohradských akademičků. Lyrické divadlo bylo po roce působení transformováno v Divadlo umění, které bylo nejlepším českým experimentálním symbolistním divadlem. Soubor ve všech svých proměnách inscenoval lyrické hry, které měly zpravidla problémy s proniknutím na oficiální jeviště, zdůrazňoval postižení literární krásy textu a věnoval péči recitaci. Navazoval na nové úrovni na podněty Intimního volného jeviště z devadesátých let: na experimenty poloamatérské, nadšenecké, při nichž hráli divadlo diletanti ve Wildově smyslu slova – přirozeně inteligentní lidé, kteří neměli stát v cestě kráse textu, na rozdíl od konvenčních herců, zatížených machou. Výprava her prý byla omezována skromnějšími finančními možnostmi; i to leckdy přispívalo k pozoruhodně funkčním řešením.

Sen o říši krásy je dekadentní hra, její myšlenkové vyústění je předem dáno: je to *marnost*. Je to hra paradoxů, filozofická pohádka, připomínající texty Oscara Wilda. Snad s poněkud zjednodušenou fabulí by měla místo mezi *Básněmi v próze*, *Šťastným princem*, *Domem granátových jablek* a *Obrazem Doriana Graye*. Její dikce je na pomezí prací Wildových a Maeterlinckových. Odehrává se v Číně, která není reálná, ale je přibuzná Skácelově Africe nebo některým metaforám Mikuláškovým: Čína bájná, synonymum báječnosti. Symbol, který ve skutečnosti nemůže existovat; všechny postavy ve hře jsou muži. Je to hra o zemi, kde nejkrásnější obyvatel je císařem, a když zoškliví, je popraven. Stane se však, že nový a starý císař se odmítnou podřídit tradici: dojde mezi nimi k milostnému vzplanutí; o něm se ve hře mluví a odehrává se v oblasti duchovní. Tím je porušena tradice, a bohové jsou pohněváni. Navíc věrný služebník otráví nového císaře, aby mohl nadále

vládnout starý, jím milovaný. Lidská přirozenost – slabost, tedy rozrušila (zdánlivou?) přirozenost říše krásy – stabilitu, řád: došlo k střetu, který byl nevyhnutelně tragický. Pro autory Karáskova typu je tragičnost definatoricky obsažena v kráse, jak svědčí například esej Miloše Martena *Smutek krásy* věnovaný Karáskově sbírce básní *Endymion*. Říše krásy tedy končí v troskách se všemi svými obyvateli včetně obou heretiků, jejichž pokus o reformu přišel příliš brzy vniveč.

Ve všech svých hrách je Karásek básníkem rozporů, vnitřního významového napětí. To je zřetelné v tématech, původním rozestavení figur a vůbec v expozici, která bývá většinou pokládána za dramaticky zdařilou. Jinak jeho hry namnoze vnější, jevištní dramatická postrádají – je tedy nutno sledovat další vývoj rozporů. Jeho dramata jsou snad spíše knižní, ač dvě z nich byla úspěšně inscenována na scéně druhého českého kamenného divadla, divadla na Královských Vinohradech. Režiséry těchto inscenací byli první tehdejší režisér K. H. Hilar a Adolf Dobrovolský.

Sen o říši krásy je jedním z vrcholů české literatury přelomu století. Je to sebevypověď dekadence – paradoxní literatury, která jako by popírala samu sebe. Sama idea konce estetického ideálu je paradoxní, a významově tedy svým způsobem uzavírá české drama přelomu století. České dekadenci mnozí nerozuměli nebo rozumět nechtěli. Místo analyzování její poetiky se spíše apriorně spekulovalo o jejích příčinách, že je to dekadence ne z přebytku, ale z hladu, avšak ani z tohoto pozorování nebyl namnoze učiněn závažnější závěr, například ten, že právě v domácí dekadenci je jeden z pramenů samorostlého a silného českého expresionismu (představovaného Ladislavem Klímmou, Jakubem Demlem nebo Josefem Čapkem). I jinak osvícení autoři reagovali na dekadenci nechápavě či nevraživě, jako by nečetli prokleté básničky a jinou zahraniční literaturu. Kuriózní je třeba příklad z přijetí Karáskova jevištně nejspěšnějšího dramatu *Král Rudolf*, kdy se Božena Benešová durdila: „Špatný, naprosto nečeský král Rudolfova rázu a dobrodružná cizinka stávají se ve hře páně Karáskově velebiteli Prahy.“

Cesta k duši české dekadence byla stále ještě trnitá.

LITERATURA:

- Jiří Karásek ze Lvovic: *Sen o říši krásy*. Praha, Kamilla Neumannová 1907.
 Jiří Karásek ze Lvovic: *Sen o říši krásy*. Hranice na Moravě, Josef Hladký 1932.
 Arne Novák, ref. Písně tulákovy o životě a smrti, *Lidové noviny* 16. 11. 1930.
 Miloš Marten: *Smutek krásy*, *Moderní revue*, sv. 21, 1908/1909.
 Božena Benešová: ref. *Král Rudolf*, *Lipa*, roč. 1, 1917/1918.
 Milan Obst in *Dějiny českého divadla* sv. III, Praha, Academia 1977.
 Lumír Kuchař: *Dialogy o kráse a smrti*. Brno, Host 1999.

